

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI : INSON VA
FUQARONING HUQUQ VA ERKINLIKLARINI TA'MINLASH.
FUQAROLAR MAJBURIYATLARI.**

A.A.Hasanov

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida 2023 yil 30 aprelda qabul qilingan yangilangan tahririda inson va fuqaroning huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda majburiyatlarni amalga oshirish masalalari ko'rib chiqilgan. Ushbu maqolada mazkur huquq va erkinliklarni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari, shu jumladan, huquqiy himoya mexanizmlari va amalda ularni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar, shuningdek, inson va fuqaro o'rtasidagi o'zaro huquq va majburiyatlar masalalari alohida e'tiborda bo'lgan.
Kalit so'zlar: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, inson huquqlari, sud himoyasi, adolatli sud, xalqaro shartnoma, huquq va erkinliklar tengligi, alternativ xizmat.

Davlat mustaqilligi e'lon qilinganidan so'ng O'zbekiston jamiyati va davlat hayotida tub o'zgarishlar yuz berdi. Xususan, inson va fuqaroning huquq va erkinliklari hamda majburiyatlariga katta e'tibor qaratildi. Bunga yaqin misol sifatida 1992 yil 8 dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ko'plab moddalar inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishga, fuqarolar va davlat o'rtasidagi o'zaro majburiyatlarga bag'ishlangan. Keyinchalik 2023 yil 30 aprelda Konstitutsiyaning yangi tahririda inson va fuqaroning huquq va erkinliklari hamda o'zaro majburiyatlari bo'yicha muhim o'zgarishlar kiritildi. Ushbu maqolada men O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririda keltirilgan inson va fuqaroning huquq va erkinliklarini ta'minlash kafolatlarini ko'rib chiqmoqchiman.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 54-58-moddalari inson huquq va erkinliklarini ta'minlash kafolatlarini belgilaydi.

54-modda: "Inson huquq va erkinliklarini ta'minlash davlatning eng yuqori maqsadi hisoblanadi. Davlat Konstitutsiya va qonunlarga muvofiq, inson va fuqaroning huquq va erkinliklarini ta'minlaydi". Ushbu normada inson huquqlari himoyasi davlat faoliyatining markaziy vazifasi ekanligi ta'kidlangan. Davlat, har bir inson o'z huquq va erkinliklarini to'liq amalga oshirishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratishi lozim. Davlat, faqat Konstitutsiya orqali emas, balki boshqa huquqiy hujjatlar orqali ham huquqlarni ta'minlashi kerak. Bu huquqiy davlatni

mustahkamlash va adolatli jamiyat qurish yo'lida muhim qadamdir.

55-modda: "Har kim o'z huquq va erkinliklarini qonun bilan taqiqlanmagan barcha vositalar bilan himoya qilish huquqiga ega". Shuningdek, "Har kim adolatli sud protsedurasiga ega bo'lishi va aybsizlik prezumpsiyasi prinsipiga rioya qilinishi kerak". Hech kim aybdor deb topilmasligi kerak, agar uning aybi sud tomonidan isbotlanmasa. Bundan tashqari, "Har kim davlat organlari yoki ularning mansabdorlari tomonidan qonunga xilof qarorlar, harakatlar yoki befarqlik tufayli yetkazilgan zarar uchun davlatdan kompensatsiya olish huquqiga ega".

56-modda huquq va erkinliklarni himoya qilishda milliy institutlarning ahamiyatini ko'rsatadi. Bu institutlar fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va inson huquqlari madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

57-modda nogironlar, yolg'iz va keksa ahvoldagi fuqarolar, nogironlar va boshqa ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj qatlamlar uchun davlat tomonidan ijtimoiy yordam dasturlarini yaratishni ko'rsatadi. Bu dasturlar fuqarolarning moddiy ahvolini yaxshilash, tibbiy yordam, ta'lim, uy-joy va ishga joylashish kabi ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan.

58-modda gender tengligi printsiptini belgilaydi. Bu printsiptga ko'ra, erkak va ayollar o'rtasida teng huquq va imkoniyatlar mavjud. Prezident Shavkat Mirziyoyev 2021 yil 22 fevralda BMT Inson huquqlari Kengashining 46-sessiyasida gender masalalariga to'xtalib, "Gender siyosati borasida biz ayollarning jamiyatda, siyosatda va iqtisodiy hayotda rolini tubdan oshirishni maqsad qilganmiz", deb aytgan edi.

Ayrim tashqi manbalar ham gender tengligi masalasida davlatlarning diskriminatsiyaga qarshi chora-tadbirlarni qo'llab-quvvatlashini ta'kidlagan. Agar fuqarolarning majburiyatlari haqida gapiradigan bo'lsak, davlat va fuqarolar o'rtasidagi o'zaro huquq va majburiyatlarni inobatga olish kerak. O'zbekiston hududida yashovchi har bir fuqaro o'zining konstitutsiyada belgilangan majburiyatlarini bajarishi kerak, faqat O'zbekiston Respublikasi fuqarolariga xos bo'lgan majburiyatlardan tashqari: "Referendumda ishtirok etish yoki alternativ harbiy xizmatni o'tash". Barcha (O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, apatridlar va fuqaroliksiz shaxslar) Konstitutsiya va O'zbekiston qonunlarini hurmat qilishlari majburdirlar.

Fuqarolar atrof-muhitga e'tiborli bo'lishlari, soliqlarni va yig'imlarni to'lashlari, O'zbekiston xalqining tarixiy, ma'naviy, madaniy, ilmiy va tabiiy merosini asrab-avaylashlari kerak.

Prezident Shavkat Mirziyoyev ko'pincha fuqarolar majburiyatlarining kuchli va adolatli davlat qurishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. O'z nutqlarida u har bir fuqaroning davlat ishlari va jamiyat hayotida faol ishtirok etishi zarurligini eslatadi. Buning

asosiy g'oyalaridan biri shundaki, davlat taraqqiyoti ko'p jihatdan fuqarolarning jamiyatdagi faolligi va mas'uliyatidan bog'liq. Rossiyalik inqilobchi, siyosiy, davlat, harbiy va partiyaviy arbob Iosif Vissarionovich Staling aytganidek: "Huquqni majburiyat bilan aralashtirib bo'lmaydi".

Fuqarolar huquqlari — bu davlat tomonidan taqdim etilgan imkoniyatlar bo'lib, odamlar o'z manfaatlarini himoya qilish, erkin harakat qilish va rivojlanish uchun ulardan foydalanishi mumkin. Masalan, hayotga bo'lgan huquq, erkinlikka bo'lgan huquq, saylovlarda ishtirok etish huquqi va hokazo. Bu huquqlar shaxsning ixtiyoriga bog'liq bo'lgan huquqlardir. Fuqarolarning majburiyatlari esa davlat va jamiyat oldidagi belgilangan burchlardir. Masalan, soliqlarni to'lash, qonunlarga rioya qilish, mamlakatni himoya qilish kabi majburiyatlar barchaga majburiy hisoblanadi. Huquq odatda tanlov erkinligini beradi, majburiyat esa belgilangan harakatlarni bajarishni talab qiladi. Masalan, fuqarolar saylovda ishtirok etish huquqiga ega, lekin ular soliqlarni to'lash majburiyatiga ega.

Fuqarolar huquqlari va majburiyatlarining qonunchilikda ajratilishi O'zbekiston Respublikasida huquqiy tartibni saqlash uchun muhimdir: huquqlar shaxsiy erkinlikni ta'minlaydi, majburiyatlar esa davlat oldidagi mas'uliyatni talab qiladi. Bu shaxsiy erkinlik va davlat oldidagi javobgarlikni muvozanatlashga yordam beradi. Shunday qilib, Konstitutsiya va qonunlar fuqarolarning davlat oldidagi majburiyatlarini aniq belgilab beradi va jamiyat manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan.

Xulosa qilib shuni aytamanki, maqolada O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 2023 yil 30 aprelda qabul qilingan yangilangan tahririda inson va fuqaroning huquq va erkinliklarini ta'minlash, shuningdek, fuqarolarning davlat oldidagi majburiyatlari masalalari keng yoritilgan. Konstitutsiyada belgilangan huquq va majburiyatlar fuqarolarning erkinligini ta'minlash bilan birga, ularning davlat oldidagi mas'uliyatlarini ham muhim darajada oshiradi. O'zbekiston hukumati, fuqarolarning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan zarur huquqiy mexanizmlar yaratish, adolatli sud tizimi va ijtimoiy yordam dasturlarini rivojlantirishga katta e'tibor bermoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyevning yurtning taraqqiyotida fuqarolarning faolligi va mas'uliyati katta ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlashi, fuqarolar va davlat o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu tariqa, Konstitutsiya fuqarolarning huquq va majburiyatlarini muvozanatlash, huquqiy tartibni saqlash va barqaror jamiyatni qurish yo'lida muhim hujjat bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023 yil 30-aprel tahriri).** O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. <https://lex.uz/docs/6158107>
2. **Mirziyoyev, Sh. (2021).** "BMT Inson huquqlari Kengashining 46-sessiyasida gender masalalari bo'yicha nutqi." Prezidentning rasmiy sayti. <https://president.uz/uz/lists/view/4536>
3. **Gulomov, A. (2020).** "O'zbekiston Respublikasida fuqarolik jamiyatining rivojlanishi va huquqiy tartib." Yuridik fanlar nomzodi dissertatsiyasi, Toshkent.